

Ana Češnovar

Grozote vojne

Zgodba po resničnih dogodkih

Moja mama

Na prisojni strani hriba je stala nizka hiša, ki je bila na enem koncu lesena, na drugem koncu zidana ter vsa pokrita s slamo. Krog in krog je bila obdana z vinogradi, ki so dajali otrokom sladko grozdje in odraslim dobro vino, da so ga nekateri preveč popili, kar jim je dajalo trenutno veselje, potem pa grenko otožnost, ker so postali njegovi sužnji. Moja mama so to spoznali, ko še niso bili mama. Že kot mladenka so sklenili, da se bodo varovali takih razvad in uživali svobodo v čudovitem svetu, ki se je raztezal spodaj pod vinogradi v širna polja vse tja do oddaljenih hribov, na katerih so rasli prostrani gozdovi. V temi so zrli v nebo in se čudili številnim lučkam, na gosto posejanim nekje tam daleč po vsem nebu. Večernica se je prižgala prva in je kot jutranjica najdalj vztrajala tam gori, dokler je ni premagalo sonce z vsem svojim bliščem, da je še luna kljub svoji velikosti zbledela ob tolikšnem sijaju kralja neba, ki ga je vsak dan naznanjala jutranja zora in mu je večerna zarja pogrinjala posteljo v čudovitih barvah, ko se je iz opoldanske višine spuščalo v zaton, da bi se odpočilo za nov dan, in so ga zamenjali milijoni lučk, ki z luno vred niso premogli dati toliko svetlobe. Zvezde niso potovale po nebu kot sonce, ampak so se prižigale, kot da so pritrjene na nebesni svod. Včasih se je kakšna zvezda utrnila in padla nekam daleč za obzorje tako naglo, da je puščala za sabo svetlo črto. Nikoli več se ni taka zvezda vrnila na svoje mesto, kakor se duša pokojnika ne vrne več iz onstranstva. In vendar se število zvezd na nebu ni zmanjšalo. V jasnih nočeh je bilo videti, kot da vznikajo nove

zvezde, ki jih je nekdo na gosto posejal, koder je stopal po prostranem svodu neba.

Kako čudovito je stvarstvo! Mladenka ga je občudovala na vsakem koraku: ko je tekla v dolino k studencu po vodo in jo je uhojena stezica vodila med grmovjem, ko se je v vročih dneh osvežila s čisto studenčnico, ki so jo vsi zajemali in je kljub suši ni zmanjkalo niti v mlaki za napajanje živine, iz katere je preostanek bistre tekočine curljal v potočku po globeli proti sosednji vasi in dajal življenje številnim bitjem, ki so ob njem tešila svojo žejo. Mladenka si je nadela na glavo lepo spleten svitek in nanj dvignila poln škaf vode, ki ga je nesla v breg z dvignjeno glavo, da ni polivala vode, čeprav škafa ni držala z rokami. V strmini so postajale noge vse težje. Še hujša je bila pekoča bolečina v tilniku. Oddahnila se je šele, ko je doma previdno vzela škaf z vodo z glave in ga postavila na klop, nalila vode v steklenico in z lažjim bremenom odhitela na polje, kjer je potešila žejo vsem, ki so že težko pričakovali blagodejno tekočino, s katero so nadoknadili izgubljeno, ki jim je ob napornem delu curljala iz vseh por razgretoga telesa.

Nedelja je bila samo njena. Brala je Bogoljuba in knjige, ki jih je prinesla iz šole ali od sosedovih, kamor je vse pogosteje zahajala, ker je tam slišala kaj zanimivega iz sveta, posebno tedaj, kadar so prišli na obisk domači gospod duhovnik, njegovi sošolci in sobrati. Navdušeno je poslušala njihove pogovore o študiju in tudi sama si je želela naprej v šole in v širni svet. Rada bi postala učiteljica, a za šolanje doma niso imeli denarja. Po končani obvezni šoli je konec tedna hodila v ponavljalno šolo v domačem kraju in na pevske vaje cerkvenega pevskega zborra. Ob slovesnostih je visoko v zvoniku pomagala pritrkovati, sodelovala je pri dramskih igradah, deklamirala je na proslavah. Obiskovala je sestro, ki je bivala pri oddaljenih sorodnikih, in z njo klepetala o svojih željah in o sestrinem domotožju, ki mla-

denke ni odvrnilo od hrepenenja po spoznavanju tujega sveta, da bi se osamosvojila in si ustvarila svoj dom. Oče je že pešal v močeh, brata sta ubirala svoje poti, druga sestra je šla služiti v Ljubljano in ji obljubila, da bo lahko med študijem živela pri njej.

Prišli so snubci in mladenka se je poročila s harmonikarjem z osojne strani hriba, ki ga je le bežno poznala kot sposobnega delavca. Za doto je dobila vinograd pod domačo hišo in denar, s katerim sta z možem dokupila nekaj zemlje z leseno bajtico v bližini doma. Zaživela sta v podobni leseni hišici, od koder je bil čudovit razgled na štajerske hribe tam čez Savo, ob kateri je ropotala »železna kača«, da je odmevalo daleč okoli, kadar je po železnih tirih peljal vlak, ki je pomenil zvezo s tujimi kraji in predvsem z Ljubljano. Tam je bila šola, na katero je morala mlada žena pozabiti, ko se je posvetila delu na uborni zemlji sredi gozdov, ki so dajali dovolj lesa. Les je bilo edino bogastvo na novem domu. Mlada žena je postala mama. Odpovedala se je petju na cerkvenem koru in igranju na odru, na katerem je odigrala poslednjo vlogo sama z možem, saj sta se igro naučila kar med skupnim delom, ker je ona znala besedilo za obe vlogi na pamet. Prevezla je vlogo mame in trudila se je, da bi jo igrala kar najbolje.

Zjutraj, ko so otroci še spali, so mama pomolzli kravo, nakrmili živali, skuhalo mleko in koruzne žgance, potem pa s pesmico budili otroke:

»Pokonci, pokonci zaspanci, k molitvi sklenite roke! Pod nebom pojejo škrjanci in sonce visoko je že. Že žganci na mizi kade se, pod mizo pa maček preži. Po jedi na delo mudi se, Bog siti le pridne ljudi!«

Manjšim otrokom so mama pomagali pri oblačenju, jih umili in počesali ter jih dokončno prebudili z zborno jutranjo

molitvijo, pri kateri je moral vsak otrok glasno sodelovati in razločno govoriti od začetka do konca molitve.

Najmlajšemu otroku so mama pomagali narediti križ: »V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. Amen.«

S sklenjenimi rokami so mama vsako jutro z otroki zmolili jutranje molitve: Sveti angel, Tebe ljubim stvarnik moj, O gospa moja, Pod tvoje varstvo pribežimo, Oče naš. Potem so vsi skupaj spodobno zaužili sveže kuhano hrano, ki je prijetno dišala. Mama so jedli vedno z najmanjšim otrokom v naročju in poleg sebe so nahranili še otroka, ki je držal v roki svojo žlico, čeprav z njo še ni znal zajemati iz sklede. Po jedi so morali vsi počakati za mizo, da so skupaj zmolili očenaš, potem pa so otroci pozimi skočili na toplo peč, poleti pa stekli na pašo in na delo, kjer se je vsakdo trudil po svojih močeh narediti čim več. Le kadar so mama nesli v mlin, niso vzeli otrok s seboj na strmo pot, ker so težko nesli vrečo žita do mlina ob potoku. Tedaj so starejšim otrokom naročili, naj skrbno pazijo na mlajše in jim poleg tega naložili še delo v hiši, ponavadi pometanje in pospravljanje, kar so preverili ob vrnitvi iz mlina. Na dolgi in naporni poti so hiteli, ker jih je skrbelo, da bo doma kaj narobe, če bodo otroci predolgo sami. Zgodilo se je, da so se mama vrnila, preden je bila hiša pometena. Zalotili so otroke, da so hiteli pometati, ko so zagledali mamo, da prihajajo po bregu navzgor proti domu. Mama se niso jezili nanje, ko so stopili v zakajeno hišo, v kateri so našli še smeti. Bili so zadovoljni, ko so ugotovili, da ni z otroki nič narobe. Vsak trenutek svojega življenja so posvetili otrokom, ker jih je skrbelo, da ne bi še katerega izgubili. Bili so prepričani, da bi ohranili pri življenju tudi umrlega, če bi ga pestovali, ko je bil bolan. Nikdar niso pozabili nanj. Kot angelček jih je opozarjal iz nebes, kako morajo skrbeti za mlada življenja, da ne usahnejo. Nikoli niso sedli brez najmanjšega v naročju, ki jih je obdaril z vso nežnostjo, ko so stisnili njegovo glavico z žamet-

no nežno kožo k licu in uživali v blaženosti materinstva, kar jih je preplavilo z neustrašno močjo, da so zmogli vsa bremena dneva in noči brez spanja, če so otroci zboleli za ošpicami ali škrlatinko. S tesnim telesnim stikom so bolnemu otroku odvzeli previsoko telesno vročino in mu z dobro hrano vrnili telesno moč. Spomladi so z golimi rokami nabirali mlade koprive za špinačo, kar je koristilo tudi maminim rokam, da jih ni zlomila revma, ko so prali pri mrzlem studencu.

Za otroke sta morala z možem skrbeti z delom svojih rok, ker nista imela denarja za kaj več kot za kvas in vžigalice.

Zgodilo se je, da je otrok od gosta dobil v dar denar. Mama so ga vprašali:

»Kaj pa boš z denarjem?«

Brez pomisleka je odgovoril:

»Dal ga bom za kvas in za vžigalice.«

Vse drugo so mama prinašali z vrta, njive in iz gozda, kamor so pogosto tekli po dračje, da so zakurili peč, ko je kruh že vzhajal. Sleherni dan so mama skuhali tri izdatne obroke sveže hrane, ki so jo zabelili z ocvirki ali s smetano. Kadar so mama v prstenem loncu v peči kuhali krompir v oblicah, je plamen segal čez rob lonca in zapekel krompir, ki je molel iz vode, da je prijetno zadišalo in so otroci pritekli k ognjišču ter čakali, da so mama z burklami potegnili lonec s krompirjem iz peči. Opečen krompir so delili v otroške ročice, ki so ga valjale po dlaneh, dokler se ni toliko ohladil, da so lahko zagrizli v hrustljivo skorjico.

»Še opaljenca,« so moledovali otroci, dokler ga ni zmanjkalo. Zvečer so ga čakali pred ognjiščem in ga požirali z očmi, tako lepo je dišal iz peči.

Zjutraj, ko so otroci še spali, so mama skuhali koruzne žgance. Ko so jih mešali s ploščato kahalnico, so tako omamno dišali, da si moral zlesti iz postelje, se postaviti v vrsto in čakati, da si

dobil zlato kepico v dlan, ko se je še kadilo iz nje. Žganci iz dlani so bili okusnejši od tistih v skledi, čeprav niso bili zabeljeni ali politi z mlekom. Samo žganci na kislem zelju so bili še tako slastni. Vsi so strmeli v dišeče žgance, iz katerih se je kadilo in so se kar tresli, ko so s kuhalnice nanje padali novi žganci, ter je cvrčalo, ko so mama nanje z žlico devali ocvirke iz železne ponve. Po molitvi so se vsi glasno pokrižali, brž pograbili pripravljene žlice in izpodkopavali kup žgancev, ko so pod njimi zajemali zelje, da se je stolp žgancev spodaj nevarno zožil in se je zibal, dokler se ni prevrnil na eno stran sklede, kamor so z njim vred padli vsi ocvirki z vrha, ki so bili tedaj izgubljeni za vse jedce z nasprotne strani sklede, srečneži na drugi strani pa so jih brž polovili v žlice in se z njimi mastili, dokler jih ni zmanjkalo.

Mamina najljubša pesem je bila: »Prav luštno je res na deželi, kjer hiš'ca na samem stoji ...«

Malemu Stanku se je zdelo, da ta pesem opeva njihovo hišo, obdano z zelenimi travniki, in prepevanje ga je prepričalo, da veselje izvira iz poštenosti, kakor je pela pesem: »Vsak kmetič 'ma svoje veselje, če prav in pošteno živi.«

Prepevanje je pregnalo vsako slabo voljo in utrujenost, prezračilo pljuča in preplavilo srce z neizmerno radostjo. Prijetna melodija je napolnila vso hišo, da je igralo mamino srce, čeprav so sami v prostorni kuhinji pripravljali večerjo in skrbeli za ogenj, ob katerem sta se v prstenih loncih kuhala mlečni močnik in krompir v oblicah. Ogenj je dajal toploto pevcem na krušni peči in osvetljeval ognjišče ter vso kuhinjo z medlo čarobno svetlobo, ko je sonce že odšlo k nočnemu počitku. Ko so naložili drva na ogenj, so mama ognjišče skrbno pomeli s sirkovo metlico, ki je ob pogosti rabi postajala vedno krajša.

»Dobra gospodinja se pozna po izrabljeni metlici,« so rekli mama Stanku, ki so ga poklicali v kuhinjo, naj pripravi mizo za

večerjo, in mu še naročili, naj pomete ognjišče. Stanko je skrbno pometal vse koticke in stopil na prste, da je ostanke drv in saj pometal čim globlje v peč. Pri tem je večkrat pogledal metlico, če se je med pometanjem kaj skrajšala. Pometal je in pometal in ogledoval metlico, ki se kljub njegovemu trudu ni opazno skrajšala. Le kako je to uspelo mami?

Pometanje so mama zmotili z novim naročilom:

»Pripravi žlice na mizo in jih preštej, da jih bo ravno prav! Če katera manjka, je ne dobi tisti, ki jih pripravlja.«

Otroku štetje še ni šlo dobro od rok in je komaj znal prešteti, koliko ima muca nog. Starejši bratje in sestre so se mu smejali, če jih je naštel preveč ali premalo. Da bi sam ostal brez žlice? To bi bila prehuda kazen za neznanje. Jemal je žlice iz miznega predala in jih razmeščal po mizi tako, da je natanko vedel, za koga je katera žlica.

Pri delu so ga zmotili mama s pripombo:

»Jaz že imam svojo žlico in za mene je ni treba pripraviti. Le na sebe ne pozabi!«

Mama so stresli močnik v skledo, ki so jo postavili na sredino mize, okrog sklede pa so nadevali krompir v oblicah ter priganjali:

»Kaj žlice še niso pripravljene?«

Stanko je bil negotov zaradi žlice najmlajšega, ki je vedno sedel za mizo v maminem naročju in še ni znal zajemati iz sklede. Mama so odločno zatrdili, da mora tudi on imeti svojo žlico, čeprav je še ne zna prav uporabljati.

V kuhinji je vladal čudovit mir v nasprotju z glasnim prepevanjem in ščebetanjem v drugem prostoru. Otrok je razmišljal, kako da mami ni dolgčas, ko večer za večerom sami pripravljajo večerjo za toliko lačnih ust. Zdelo se mu je, da bi tudi žlice lahko sami pripravili in so njega poklicali na pomoč zato, da niso bili čisto sami. Gledal je, kako so hiteli z delom in kako jim je zažarel

obraz, ko so v peči z burklami premikali lonce in z grebalo odmikali pepel, da ni zadušil ognja, vmes pa so prepevali melodijo, ki je prihajala skozi žarečo peč od pevcev, ki so v drugem prostoru sedeli na topli peči. Stanko je živel živo pravljično, kakor jo je čutil, ne da bi mu jo kdo pripovedoval. Ob mami je bila drugačna, bolj skrivnostna od tiste, ki jo je doživljal med brati in sestrami na peči, ko je prepeval na vso moč, da ga drugi niso preglasili.

Moj ate in nova hiša

»Pridi, no! Na podu sem že pripravila ležišča. Tam bomo spali, dokler ne bodo ate sezidali nove hiše.«

Stanko je nerad ubogal, ker je bil zatopljen v svoje nezavedno početje. V tistem hipu se je zavedel, da stoji na travi in da so nekje ata, ki bodo sezidali novo hišo. Ni utegnil pogledati stare hiše, da bi si vtisnil v spomin njeno podobo. Stopical je za sestro, ki ga je vlekla za roko, in ponavljal njene besede:

»Ate bodo sezidali novo hišo ...«

Ko je bil del hiše že pod streho in je v njej že stala nova krušna peč, so otroci z nje opazovali delavce, ki so sedeli v nasprotnem kotu za mizo pod bogkovim kotom in zajemali štruklje iz sklede. Stankova ušesa so zaznala atov veseli glas, ki se je jasno ločil od neznanih tujih glasov. Ob tem glasu se je počutil varno kljub tujcem v hiši. Ta podoba se je ostro zarisala v njegov spomin, ker se je dogodek ponavljal iz dneva v dan in je sedel na vzvišenem prostoru na vogalu krušne peči, od koder je imel kljub svoji majhnosti dober razgled nad vsem, kar se je dogajalo v hiši. Ate so bili vedno ob tujcih za mizo in so z njimi jedli. Ponavadi so govorili več kot drugi in predvsem bolj naglas in veselo, kot da so najboljše volje. Stanko je prilezel s peči šele tedaj, ko zidarjev ni bilo več v hiši.

Ate so ob večerih vzeli v roke harmoniko in zaigrali: »Ringa ringa raja ...« Otroci so poskakali s peči in zaplesali v krogu. Tudi Stanko je bil vedno v krogu in z drugimi vred je padel po tleh ob besedah: »... in vse na tla pomeče«, se na ves glas zasmel in zaklical: »Kikirikiki«, ko se je pobral s tal in poskočil visoko v zrak. Starejši otroci so se prilagajali ritmu, ki ga je zmoget tudi Stanko, in se razigrano smejali nerodnežu, ki se je zadnji pobral s tal. Ate so med igranjem na harmoniko ves čas glasno peli, se na ves glas smejali in spodbujali plesalce: »Skoči visoko, še više!«

Stanko je dvignil ročice, da bi pri skoku dosegel višino starejših, ate pa so se še glasneje zasmeljali in zaklicali:

»V drugo stran! Ringaringaraja ...«

Veselja ni bilo ne konca ne kraja. Otroci se niso naveličali plesati in peti, se metati po tleh in poskakovati v zrak. Tudi ate se niso naveličali igrati na harmoniko in se na ves glas smejati ob koncu pesmice, ko so se otroci prekopicovali po tleh in poskakovali ter se spet in spet lovili za roke in nestrpno klicali:

»Še, šeeee ...«

Ko so bile bose nožice že premražene, je harmonika utihnila in zagrmel je atov ukaz:

»Dosti! Vsi na peč!«

Namesto ugovarjanja je spet zapela atova harmonika drugo pesmico. Gruča otrok na peči je z atom prepevala na ves glas. Pesmi so se vrstile druga za drugo: Zakrivljeno palico v roki, Le sekaj sekaj smrečico, Prav luštno je res na deželi, Mamica je kakor zarja, Izidor ovčice pasel ...

Stanko je prepeval na ves glas, ponosen, da prispeva svoj del k ubrani pesmi, ki je prijetno zvenela, da je bila vsa hiša polna nečesa veličastnega.

»Večerja!« je prišlo povelje iz kuhinje.

Peč se je v hipu spraznila. Otroški zbor se je znašel v kuhinji za mizo in ate so začeli:

»V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha, amen. Oče naš ...«

Stanko se je pokrižal s »tapravo« roko, sklenil ročice in molil za atom z drugimi vred.

Molitev je mlade kričače umirila. Stanko je že v rani mladosti v njej zaslutil dobroto nekoga, ki vsak dan daje hrano, da z njo poteši lakoto pri hiši vsem, ki se zbirajo pri mizi.

Po molitvi so vsi prijeli za nože in začeli lupiti kostanj, ki je bil v jeseni vsak dan za predjed. Stanko je z eno roko držal nož, z drugo pa sproti pobiral kostanj, ki so ga ate spretno lupili s svojim zakrivljenim nožem in ga izmenoma polagali pred najmlajše. Pri tem je opazoval atove spretne prste in znova in znova poskušal z velikim topim nožem zarezati v kostanjevo lupino. Vse zaman. Občudoval je atov krivec, ki je to počel s tako lahkoto. Bil je ostro nabrušen, zato ga ata niso dali iz rok, da se ne bi kdo z njim urezal. Po končanem lupljenju so ga zaprli kot pipec in ga spravili v hlačni žep. Tako so ga ves dan nosili s seboj, da je bil pri roki, ko je bilo treba kaj odrezati ali olupiti.

Mama so pobrisali z mize kostanjeve lupine in postavili na mizo skledo z mlečnim močnikom, okrog sklede so stresli v oblicah krompir in razdelili žlice.

Po večerji so vsi nadaljevali večerno molitev, po kateri je kmalu vse v hiši utihnilo. Zbrana večerna molitev je Stanka preusmerila iz vsakdanjih skrbi in razburljivih dogodkov v svet božjega varstva. Sveti angel je kot nevidni stražar bedel nad njim vso noč in ga varoval vsega hudega.

Nekega jutra je Stanko iz drugega konca hiše zaslišal glasen atov smeh.

Brž se je skobacal iz postelje in pohitel na toplo peč. Tam je tiho ždel med otroki in prvič od blizu opazoval ata pri delu.

Iz sosednje vasi je prišel mizar z vsem mogočim orodjem in z atom sta žagala, oblala in lepila deske. Stanko je z zanimanjem opazoval, kako sta ves čas delala in se pri tem na ves glas smejala.

Ate so prinašali nove deske v hišo. Vsako posebej sta oba skrbno pregledala in ugotavljala:

»Na vsakem koncu je malo prekratka.«

»Na vsakem koncu jo bo treba malo doštukati.«

Ko sta desko merila in zarisala črto, je mizar napel list na ročni žagi. Potem je zapela žaga in žagovina je padala po tleh na kupček. V hiši je prijetno dišalo po svežem lesu. Nažagane deske sta zlagala na kup in ko jih je bilo dovolj, so ate vzeli tablico kleja in jo odnesli v kuhinjo. Mizar se je še vedno smejal in pogledoval na peč. Prelagal in pomerjal je deske.

Ate so se vrnili s posodo stopljenega kleja, ki je zadišal po vsem prostoru. Potem sta bila oba nekaj časa tiho in sta hitela lepiti deske. Stanko je s peči opazoval vsak atov gib. Dogajalo se je toliko zanimivega, da je bilo škoda zamuditi vsak trenutek. Ate so bili urni in spretni pri delu, mizar pa je bil poleg tega videti kot klovn, ki je počenjal vse mogoče vragolije.

Zanimiva predstava se je ponavljala iz dneva v dan.

Ko se je zvečerilo, sta pri leščerbi zložila deske na kup, nekdo pa je pomel žagovino in oblanje. Ate so raztegnili harmoniko in tedaj so otroci zavzeli ves prostor s svojim »ringaraja«. Mizar je sedel na klopi za pečjo, se na ves glas krohotal in se tolkel po kolenih, ko so se najmlajši kotalili po tleh in poskakovali v zrak z glasnim: »Kikirikiki!« Ate so igrali čedalje hitreje, pomagali otrokom pri petju in hkrati mizarju pri smejanju, kot da niso nič utrujeni od celodnevne dela. Z vsakim dnem so postajali bolj razigrani in ubogi mizar je po temi odhajal domov, kadar ni svetila luna. Vsako jutro se je z dnem vračal in že od daleč se je slišal njegov glasni smeh.

»Dobro jutro!«

»Bog daj, Bog daj!« so odzdravili ate.

Stanko se je moral zbuditi, da ne bi zamudil česa pomembnega. En, dva, tri, in že je bil na opazovalnici, to je na krušni peči, od koder je bil dober razgled po hiši, pa še napoti ni bil nikomur. Vsak dan se je dogajalo kaj podobnega: žaganje, oblanje, pomerjanje, lepljenje desk. In vendar je bilo nadvse zanimivo in kratkočasno zaradi mizarjevega »Hihihihihhi ...« in atovega: »Hahahahah.« Njun smeh je zapolnjeval ves prostor in ves čas, razen tistih nekaj redkih besed, ki za otroka niso imele posebnega pomena.

Stanko je bil srečen kot nikoli. Ni mu bilo dolgčas. Hiša je bila kot gledališče, kjer so bili gledalci na vzvišenem prostoru in predstave ni bilo ne konca ne kraja. In vsak dan se je vloga igralcev in gledalcev zamenjala, le ata so bili vedno glavni igralec in gledalec obenem.

Ob koncu mizarjenja je hiša kar onemela. Na peči je bilo dolgčas in Stanko se je spet pogreznil v nezavedno. Le večeri so bili vedno živahni, ko so se zbrali na peči tudi odrasli in so vsi prepevali v zboru.

Nekega lepega dneva so ate na kolesu pripeljali velike plate šip, jih skrbno zložili na tla ob steno, pogledali na peč in rekli:

»Pustite to čisto pri miru! Tudi blizu ne sme noben! Hvala Bogu, da sem šipe srečno pripeljal tako daleč. In še nevarno je. Lahko se porežeš do krvi, če se razbije.«

Stanko je s peči občudoval to čudo, ki se je bleščalo.

Kmalu so se ate vrnili v hišo s čudnim ključem, ki je imel na koncu »diamant«, tako so rekli ate. Napravo so si izposodili, zato so še strožje naročali, naj se tega nihče ne dotakne. Potem so šipo skrbno in natančno izmerili in jo rezali z diamantom.

Slišalo se je: »Zzzzzzzzz.....« Enakomerno po celi črti.

Potem so položili skrivnostni ključek z diamantom na mizo, prijeli šipo z obema rokama in jo prelomili po označeni črti.

»Hvala Bogu,« so zadovoljno vzkliknili, če se je šipa lepo prelomila.

Pri tem delu so bili strašno resni. S celim životom so viseli nad šipo in zastokali, če diamant ni pel enakomerno.

Večkrat so pogledali na konec ključka, če je diamant še tam, ter ga naglas občudovali:

»Je pa res trd diamant, da reže šipo!«

Če se je šipa zlomila, so bili ate nejevoljni nase, na ključek, na diamant in na hudimana, ki je zanalašč nagajal. Popravljali so rez z diamantom in s ključkom ščipali škrbine stekla toliko časa, da so spravili šipo v pripravljen remelj okna.

»Sveti križ božji,« so rekli ate, preden so znova zarezali v steklo.

Stanko je s peči negibno spremljal rezanje in poslušal, kako poje rezilo.

V hiši je bila popolna tišina. Če je diamant nehal peti »zzzzzzzz...«, so ate že vedeli, da je nekaj narobe, in so rez ponavljali, dokler ni spet enakomerno pelo: »zzzzzzzz.....«

Utrujeni so ate prenehali rezati in se lotili kitanja. Z nožem so izravnavali kit ob šipi in zadovoljno govorili:

»Hvala Bogu.«

Zastekljene okvire so ate natikali na okna in ponavljali:

»Hvala Bogu. Letos nas ne bo zeblo. Dvojne šipe na oknih nas bodo varovale mraza v hudi zimi.«

Previdno in spoštljivo so pobirali kos za kosom, ga namestili na okno in občudovali delo svojih rok. Nova okna so bila v primerjavi s starimi velika in so dajala dovolj svetlobe prostorom, ki so bili večji od edine izbe v stari hiški. Take hiše ni bilo daleč okoli. Nova, zidana, z velikimi, dvojno zastekljenimi okni! Povsod novo, ročno izdelano pohištvo!

Zvečer so ate raztegnili harmoniko in prepevali z otroki kot na praznik:

»Prav luštno je res na deželi ...«

Ubrana pesem je napolnila vso hišo, ki je ob pesmi zaživela in zasijala v vsej svoji lepoti. Tudi Stanko je prepeval na ves glas, čeprav še ni dobro znal besedila pesmi. Počutil se je kot nepogrešljivi del celote, ki je zvenela v lepi harmoniji.

V novi hiši je bil vsak dan praznik. Kot na božični večer, ko so prišli atova mama, na stežaj odprli vrata, stopili na sredo sobe in spustili predpasnik, da je glasno zaropotalo, ko so se iz njega skotalili orehi in bomboni in se kotrljali po pomitem podu pod mizo, pod posteljo in po vseh kotih. Tedaj je bila v hipu peč prazna. Stanko je z drugimi vred skočil s peči in hitel pobirati, kar mu je prišlo pod roke. Kakšno veselje! Po vseh štirih se je plazil po skritih kotih in zavreščal, ko je našel skriti zaklad pod omaro. Ni videl, kdaj so stara mama odšli, ker je bil prezaposlen s štetjem bombonov in orehov. Še pesem je tedaj utihnila, ker s polnimi usti ne moreš peti.

Stara mama so živeli na sosednjem hribu in včasih je smel tudi Stanko tja na obisk.

Po glasnem pozdravu je rekel:

»Tala mama, dajte ajhu.«

Stara mama so razumeli otroško govorico in postregli z orehi ali z medenimi hruškami, ki jim ni bilo para. Nikoli niso bili tako revni, da ne bi nič dali. Le mudilo se jim je vedno na delo. Zato tudi na obisk niso hodili pogosto. Božičnega večera pa zagotovo niso zamudili. Vedno so prišli pravočasno – pred večerjo – in presenetili otroke še pred spanjem.

Čez dan je bilo v novi hiši vse mirno, odkar v njej ni bilo več zidarjev in mizarjev. Pri vsakdanjih opravilih Stanko še ni sodeloval, čeprav je rad capljal za mammo na njivo. Tam se je ponavadi znašel na kupu plevela na maminem predpasniku

in se igral s prstjo, da še mame ni videl, ko so se oddaljili na dolgi njivi.

Največkrat pa se je v hiši igral z brati in sestrami. Nekoč so se skrivali. Stanko je zlezal globoko pod atovo posteljo in tam zaspal. Pogrešili so ga šele starši, ko so se na večer vrnili v hišo. Zagnali so tak vik in krik, da se je Stanko zbudil in sam prilezel izpod postelje. Ni razumel, zakaj so bili starši v skrbeh.

Ko je na njivi nad hišo dozorel fižol, ga je tudi Stanko trgal in ga deval v veliko košaro. Pri delu se je na vso moč trudil. Za poln koš nabranega fižola so starši obljubili goldinar, za polno košaro pa nekaj krajcarjev. Stanko denarja še ni poznal, zato se je še bolj trudil pri delu. Fižola je bilo veliko visoko po kolu. Ob trganju je prijetno šošljal s svojo posebno govorico, da obiralcu ni bilo dolgčas. Pa še tekmovanje, kdo bo prvi nabral poln koš, je bilo zabavno. Stanko je karseda hitro trgal suhe stroke fižola, da jih je imel polno pest, košara pa je bila še vedno skoraj prazna. Nič ne bo s krajcarjem. Pa kaj zato?! Pomembno je sodelovati pri tako pomembnem delu, kot je spravljanje pridelkov. Posebno še, če imaš svojo košaro in se nič ne razlikuješ od drugih.

Pri žetvi je bilo drugače. Odrasli so imeli srpe ali pa so vezali snope, mlajši pa so imeli samo reznike, ki so bili neprimerno manjši in skrhani, da se ne bi kdo užel z njimi. Stanko pa je pobiral klasje po požeti njivi in ni imel nobenega orodja. Ate so mu rekli, da je to zelo pomembno opravilo in da je neka pobiralka nabrala toliko klasja, da je iz nabranega spekla kolač.

Stanko je tiščal v pesti šopek klasja in ugibal, ali ga bo dovolj za slastni kolaček. Kadar so mama pekli kruh, so za otroke spekli majhne kolačke, ki so bili prvi pečeni in so v peči ob kraju čakali, da so mama odveznili peč in kolačke razdelili stegajočim ročicam. Potem so peč skrbno zaveznili, da se veliki hlebci ne bi prehladili.

Ob žetvi je bilo vroče na njivi in Stanko je vztrajal pri pobiranju klasja le ob misli na slastni hlebček kruha.

Na delo v vinograd so šli ponavadi starši sami, ker je bila pot v goro za otroke predolga. K otrokom je tedaj prišla teta Ema. Bila je prijazna in se je ves dan igrala z otroki. Po skrivanju je vse otroke skrbno preštela. Ni se kregala. Kar naprej je govorila. Še več, kot je bilo potrebno. Namesto Ema je rekla EEEEEma in pred vsako daljšo besedo je rekla »nnnnnnn«, potem pa na hitro izustila željeno besedo. Zato si jo moral pozorno poslušati, da si razumel, kaj je hotela povedati.

Nepričakovano

Po trgatvi so prihajali k hiši neznani strici. Ate so se sredi belega dneva pogovarjali z njimi pod orehom za vogalom hiše. Niso se smejali tako kot druge krat. Strici so naglas govorili, ate pa so držali prst na ustih in samo nemo prikimavali, kar je bilo zelo nenavadno. Tako so se pogovarjali dolgo, dolgo in zamišljeno strmeli nekam v prazno. Naslednje dni ni bilo nič drugače. Ate niso delali kot ponavadi, niti počivali kot ob nedeljah in praznikih.

Skrivnost je razvozljajal brat, ki je prisluškoval razgovoru odraslih in pritekel z novico:

»Šli bomo.«

»Kam?«

Stanko se je približal gruči otrok in vlekel na ušesa:

»Z vlakom se bomo peljali.«

»Z vlakom?«

»V Nemčijo.«

»Kje pa je to?«

Povest *Grozote vojne* opisuje življenjsko pot dečka Stanka. Njegovo otroštvo zaznamuje druga svetovna vojna z vsemi svojimi nesmisli, bodečimi žicami med mejami sveta in človeških src. Pripoved nas popelje v čas vojne, revščine, sovraštva, trepetanja in boja za življenje, a tudi medsebojne pomoči in globoke vere. Kljub trpljenju se zgodba konča z upanjem na boljši jutri, v svetlo prihodnost mladega rodu; družinska ljubezen, prepojena z upanjem in trdno vero, pa se izkaže kot rešitev tudi za najhujšo stisko.

»Videl sem jo! Čisto razločno sem videl belo piko med drevjem. Še je tam naša zidanica! Ena streha nas zagotovo še čaka, ko se vrnemo domov. No, ne vem zagotovo, če je še cela. Pika je vedno enako velika. Če bi bila zidanica porušena, je najbrž ne bi videl. Mislim, da še stoji. Upam! Le kdo zdaj gospodari v tistih krajih, ko so ljudi izgnali? Zakaj so to storili? Komu smo bili napoti?«

ZALOŽBA
DRUŽINA

19,90 EUR